

Dušan Šarotar
PANORAMA
Pripoved o poteku dogodkov

Brigiti

*Tako bo kakor s človekom, ki je zapustil svoj dom in šel
na potovanje.*

Mr 13, 34

Pihalo je nizko nad morjem, proti hiši, v katero sem se vselil danes zjutraj. Počival sem na nizkem dvosedu, utrujen od letov, pokrit s flisom čez kolena, in poslušal nezna-
ne glasove, ki jih je suval veter, kot bi se besede, škripanje tečajev in žvenketanje stekla na samotnih hišah, ki so počivale v temi na oddaljenih otokih, skrili v viharne žepe in se tukaj pred mojim oknom, skozi katerega sem gledal to namišljeno morje, usule po tleh. Besede so se kotalile kot pisane frnikole, steklena očesa so bežala, se skrivala pod mizo, se za trenutek potuhnili, kot bi čakala navdih, in se ponovno pognala, zdelo se mi je, da bi morebiti, če bi jih mogel vsaj za hip ustaviti, prebrati njihovo lego v prostoru, lahko ujel misel, dolg stavek, ki se mi je skrival in hkrati razkrival v na videz naključnih podobah. V sobi je bilo hladno, še dolgo se ne bom ogrel, sem pomislil, čeprav je v električnem radiatorju pokalo, kot bi v njem gorel ogenj. Občutek lažne topline je mehčala oranžna luč, ki je plapolala v okrasni peči pod črnim televizorjem, vsake toliko, potem ko sem odprl oči in se odtrgal od sanjarjenja, sem v upanju, da so se umetna polena le razžarela, približal suhe roke k nemi peči, da bi se vsaj v duši

pogrel, a zaman. Potem sem spet odsotno zrl skozi okno in čez cesto v sivo, z ostrimi in nizkimi valovi razpokano površino, kot bi mlad dedič gledal potemnelo slikarijo morskega pejzaža neznanega ali pozabljenega mojstra, na kateri je po dolgem opazovanju, potem ko je podoba že ponotranjil, misleč, da ga na njej ne more nič več vznemiriti, nenadoma odkril nekaj, kar ga je povsem prevzelo, morebiti celo pretreslo, kot bi se v stari morski žanrski slikariji, ki je bila obešena na zid, še preden je bil rojen, domneva, da jo je obesil njegov stari oče, nenadoma prepoznal. V dolgem plašču sedi v nevihti sam na črni kamniti obali, v daljavi se v deževni megli lomi svetloba, ki utripa v svetilniku, strašne ognjene roke strel na temnečem obzorju udarjajo v morje, v zlatem rezu, kot na konici noža, lebdi v zraku težka ladja, ki jo opazovalec z obale zgolj sluti, morebiti jo je zagledal v temnem megljenem madežu, v zastrtem siju oblakov, nad katerimi počivajo luna in na tisoče hladnih zvezd, ki edine žarijo nad romantično krajino, kakor čudež, v katerem se lahko edino prepozna. Ozek pas obale, med Galwajsko poslovno šolo in penzionom, ki sem jo videl iz sobe v tretjem nadstropju, je bil že povsem črn, tudi valovi, ki so se kot pepel dvigali v nebo, niso pregnali z morskega sprehajališča tekačev v kratkih hlačah in od vetra napihnenih anorakih, pred nevihto se niso skrili niti sprehajalci dolgodelskih psov, ki so lajali in na zategnjenih povodcih brskali za spranimi sledmi jutranjega sprehoda. Debele deževne kaplje, ali pa je bilo morje, ki se je pripravljalo na vnovični vesoljni potop, so prale in švigale po oknih, zdaj nisem več mogel ugotoviti, iz katere smeri brije ostri in hitri veter, čutil sem ga, kako vstopa skozi špranje v okenskih okvirjih, žvižgal je v ključavnicah, stene so postajale vlažne, po zraku ni letelo nič več, papirji, pasji lajež, ptice, pesek, ogorki, besede, vse, kar ni

bilo privezano ali globoko vsajeno v zemljo, je že davno odpihnilo, razpihalo in zadušilo kot laži. Pod visoko, zibajočo se rumenkasto lučjo, ki je samevala ob cesti kot jambor potaplajoče se ladje in katere svetloba ni segla več do tal, in ki jo je spiral dež in ugašal veter, so tekli še zadnji pobesneli psi in premočeni ter izgubljeni tekači, čeprav jih je nebo že pred urami posvarilo, naj nocoj svojih teles za mir božji ne izpostavljajo milosti neba in vzdržljivosti srca. Eksodus, sem pomislil, sam bom ostal tukaj s svojim nedokončanim rokopisom in domotožjem v naročju, vržen v razburkano morje, ko je ugasnila tudi luč v gluhem kaminu, takrat sem obljubil prvič, kajti kdo lahko edini ugasne luč izgubljenemu v ledenih valovih, kdo more roditi besedo in jo podariti pisatelju, ki jo hvaležno sprejme in v miru, tišini, zbranosti oblikuje v misel in lepoto za vse nas, sem pomislil, ko sem še drugič obljubil, da bom vse to nekoč opisal, potem sem še zadnjič pred svetom in samoto na glas obljubil, ko je v kopalnici veter strgal okno s tečajev in je dež že zalival parket na hodniku, da bom vse to zapisal, tako in nič drugače, kot se je moralo zgoditi, ne po moji in naši volji, če to noč ostanem na suhem.

Spominjal se bom te noči, vedno bom mislil na vse svoje, ponavljal bom njihova imena kot brodolomec, tako kot zdaj v tej hudi uri, ne bom pozabil, spominjal se bom z isto vnemo in veseljem, kot se rad spominjam lepega in dobrega, sem ponavljal in potonil v spanec. Sanjal sem, ne vem, ali sem se že prebudil, ko sem pričel vestno in predano izpolnjevati svojo obljubo, tako kot služijo samo najbolj goreči. Zjutraj je še vedno deževalo, redke kaplje so lebdele in se vrtele v prosojni megli, ki se je vlekla čez pusti Atlantik. Hodil sem ob obali, nisem se sprehajal ne tekkel, stopal sem odločno, a počasi, bil sem sključen, nagnjen naprej, kot bi se upiral vetru ali neznani sili, ki me je tiščala nazaj, vztrajal sem, bolj zaradi pogleda, ki se mi je odpiral in ponujal na vse strani, čeprav, ko zdaj pomislim, ne takrat ne zdaj ne morem videti ničesar razen morja, vzvalovanega in vetrovnega morja neopredeljive barve, ne rjava ne modra ni, vsekakor drugačna, kot jo poznam, tudi vonjam, tukaj na Jadranu; ob tej zgodnji uri so se tekači in sprehajalci psov že vračali v svoje domove, pomislil sem, da so to tisti isti begunci, ki sem jih videl ponoči odhajati, ali pa se eksodus še niti ni končal, tečejo od doma, iz tega potapljajočega se sveta, kot so nekoč bežali njihovi predniki v času velike lakote, bežali so na ladjah, pogumni mornarji so jih vozili v podpalubju krhkih in napol potopljenih bark, vsi so bili sestradani, nemi, bolni in z velikimi bledimi očmi, ki so prav od tukaj, kjer sem stal s toplo črno volneno kapo na glavi in opazoval, tako kot tisti umirajoči potniki na škripajočih čolnih, videli zadnji domači svetilnik na zahodni obali njihove zdaj že nekdanje domovine. Kajti kdor je bil tistega dne na kateri od mnogih ladij, ki so dnevno zapuščale tukajšnje obale in se prepuščale ledenemu vetru in ostrim valovom, nevarnim kot noži za lupljenje krompirja, ki so zdaj počivali v

njihovih praznih popotnih torbah in raztrganih žepih kot edino znamenje, upanje, da bodo nekoč spet siti; torej tisti se zagotovo nikoli ni več vrnil, da bi še vsaj enkrat ugledal blede luč na ustju Galwajskega zaliva, kot sem bral na spominski tabli, ki so jo postavili pred kratkim ob stezi proti svetilniku, kamor sem se namenil tisto jutro, v spomin vsem mornarjem in družinam, ki so med letoma 1847 in 1853 bežali pred lakoto in smrtjo čez Atlantik. Berem in ponavljam imena stotin ladij, ki so vklesana v kamen, ponavljam, a zdaj, ko pišem, se ne spomnim nobenega več. *Go down to the sea.* Visoka vrata iz nerjavečega jekla, ki so že izgubljala svoj srebrnkasti lesk, kajti morje in sol sta jih že počasi najedla, so bila to jutro zaprta, čeprav sem videl nekaj sprehajalcev, ki so hodili po nizkem asfaltiranem nasipu, ki je vodil čez vzvalovano morje proti utrjenemu otočku, kjer je stal Mutton Light, mogočen bel svetilnik, zadnja domača luč za potnike, ki so za vedno odhajali,

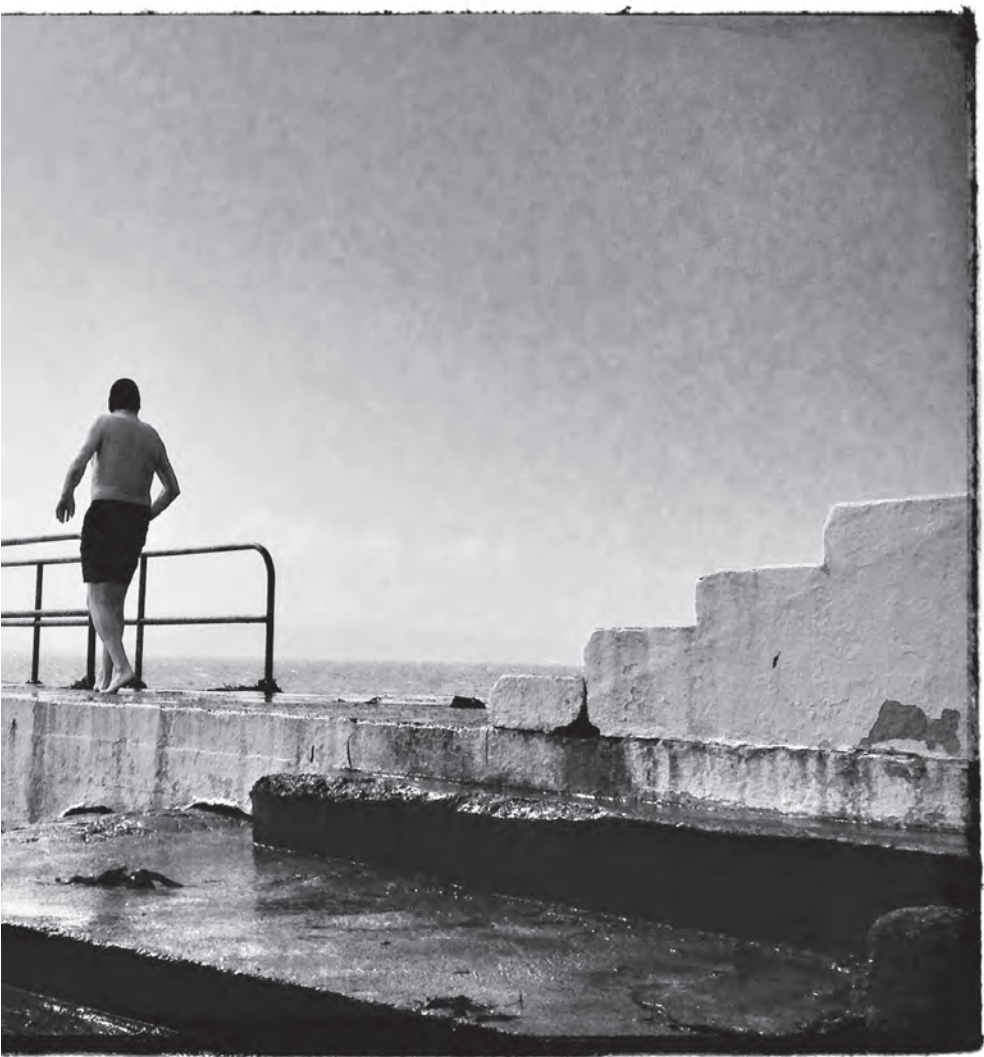
kar mi je še vedno odzvanjalo v mislih, zato sem se pred zaporo obrnil in krenil ob obali v drugo smer. Umetni nasip z asfaltirano cesto, ki je povezovala svetilnik z obalo, so nasuli nedolgo tega, nekoč, pred stoletji, je namreč svetilnik stal sam sredi morja, kar sem prebral na tablici, ki je visela na vratih, do čeri, na kateri je stal svetilnik, je bilo treba še nedolgo tega veslati ali jadrati, zdaj ko sem se oddaljeval, se je nasip počasi stapljal z morjem, vsakič ko sem se obrnil, da bi še enkrat uzrl svetilniški stolp, je bil manjši in neznatnejši tudi on, po prehojenem kilometru, dveh sem lahko v daljavi, daleč od obale, zaznal samo še veliko črno čer, ob katero so z odprtega morja butali valovi in se v visokih belih penah lomili in razpršili čez svetilniško kupolo, ter še preden se je dvignil naslednji val, že izginili v vetru, kakor zvoneča imena ladij v mojem spominu. Spomnil sem se, da sem prvo jutro, ko sem tukaj potoval z avtom iz mesta, ob obali opazil velik rumenkast kopalniški stolp s številnimi betoniranimi ploščadmi za skakanje v morje. Že tisti hip sem ga želel fotografirati, bil je vznemirljiv, nenavaden, konstrukcija, ki se ni ujemala z morskim pejzažem, šele pozneje sem pomislil, kaj me je takrat, ko sem kopalniški stolp videl prvič, tako pritegnilo, morebiti se je nekje globoko v mojem spominu, kot nema in speča podoba, ki jo čuvam iz otroštva, zganilo nekaj, kar sem povezal s podobo svojega soboškega kopalnišča, kjer stoji nad olimpijskim bazenom prav takšen betonski kopalniški stolp, s katerega sem nekoč strahoma skakal; tudi tisti mogočni betonski kolos, ki sem ga takrat videl iz avta, se mi je zdel nenavadno velik in visok, kar bi moralo govoriti, sem pomislil, da je morje ob plimi dovolj globoko za skoke, to bi si z veseljem ogledal, kljub temu da sem bil zdaj, ko sem hodil peš ob obali, v volneni kapi in podloženi vetrovki; Gjini, šofer in priložnostni vodič, ki me je

tisto jutro peljal iz mesta, je rekel, da se tukaj ljudje kopajo vse leto, ne glede na temperaturo morja ali vreme. Takrat nisem imel priložnosti, da bi fotografiral, ker se nama je mudilo, vremenska napoved je bila namreč slaba, občasni nalivi z grmenjem, če sem prav razumel radijsko prognozo, česar si nisem mogel predstavljati, namreč, kako to tukaj izgleda, ker sem bil v tej deželi prvič, zdaj je bilo svetlo in jasno jutro, potem ko je vso noč strahovito pihalo in lilo, kot bi prispel na konec sveta, to je bil moj prvi vtis, ko sem prejšnjo noč stopil iz letališke stavbe, kjer me je čakal Gjini in me odpeljal v Hotel Meyrick.

Zapomnil sem si, da je Gjini, naslednje jutro, ko mi je hotel na hitro predstaviti mestne znamenitosti, mimo katerih sva se peljala, omenil Aquarium, veliko stekleno polkrožno stavbo, kjer so na ogled velika in strašna morska bitja in mimo katere sem zdaj šel peš, potem pa sem iz avta že prvič zagledal stari, mogočni rumenkasti pomol s skakalnici, tako kot zdaj. Prečkal sem cesto in stekel proti cilju. Za čuda je prav takrat posijalo tudi sonce izza visokih razpihianih oblakov in razsvetlilo na videz opuščeno mestno kopališče. Tik ob cesti, pod betonskimi stebri, ki jih

je nagrizlo morje in jim spralo nekdam rdeči omet z rume-
nimi okrasnimi črtami, kar je bilo še videti na senčni strani,
so bile slačilnice, brez kabin, vrat ali pregrad, iz zidu so
štrlele zgolj kljuge, na katerih so visele hlače in srajce, pod
golo betonsko klopjo pa so bili zloženi ženski in moški
usnjeni čevlji, v njih pa lepo prepognjene nogavice; ali pa
so obleke ostale za tistimi, sem pomislil ob pogledu na
zapuščeno slačilnico, ki se niso več vrnili iz morja, tako
kot oni, ki so jim postavili spomenik pred svetilnikom na
drugem koncu sprehajališča. Ljudje se res kopajo, sem po-
mislil in se razveselil, da bom morebiti imel priložnost vi-
diti kakšen skok v hladni in vzvalovani Atlantski ocean,
čepprav me je ob misli na plavanje zazeblo, kljub soncu, ki
je žarelo kot bela pega na modrem očesu. Sedel sem na
črne vlažne skale pod pomolom in opazoval mimohod
redkih kopalcev in kopalk, bili so vsi starejši meščani, ki
so se tukaj verjetno kopali že od otroštva, stopali so tiho,
vzravnano, s trenirano držo plavalcev, moški v preprostih
modrih platnenih kopalkah do kolen in gospe v črnih eno-
delnih kostumih, vsi s tesno oprjetimi gumijastimi kapica-
mi na glavah, so drug za drugim stopali, pravzaprav je
bilo v njihovem koraku slutiti nekaj zadržanosti, kot bi z
lastno voljo in mislijo upočasnili gravitacijo, ki je z vsakim
gibom telesa, ko se je približevalo robu pomola, slabela,
zdaj bi že lahko stekli ali skočili daleč čez rob sveta, ven-
dar so stari in izkušeni plavalci korak nenadoma upočas-
nili, ne zato, ker bi se bali mrzlega morja, ampak, sem
pomislil, ko sem jih še vedno videl v spominih, ker je bilo
v njihovem odnosu do morja in sveta nekaj ritualnega,
posvečenega, aristokratskega in svobodnega hkrati, tisto
nekaj, kar je bilo zagotovo vpisano v kosti in mišice, v
duše teh zgodnjih pomladnih kopalcev, še preden so se
prvič v življenju vrgli v morje, torej zdaj, ko sem jih opa-

zoval ležeč na skali pod pomolom, so šli kopalci po betonski ploščadi, kot po promenadi, ki ni namenjena nikomur in ničemu drugemu razen treningu, vadbi duha in veselju do morja, tako jih še danes spremljam v spominih, kot takrat, ko sem jih opazoval prvič, do zarjavelih železnih lestev, ki so se strmo spuščale v vzvalovano morje. V naslednjem hipu so se brez pomišljanja ali vzdihla ob stiku z ledenim morjem, ki se je zaganjalo v njihova nepokrita telesa, drug za drugim pogumno spustili v temne valove. Počasi so zaplaval, videl sem samo njihove čepice, kako se nad gladino dvigajo in spet spuščajo. Niso plavali daleč, samo nekaj močnih in počasnih zamahov, obrat, za trenutek so z razširjenimi rokami lebdeli na hrbtu, mrtvaki, potem pa so se z isto neuklonljivo držo po lestvi dvignili iz morja na mrzli veter. V slačilnici so se brez sramu ali glasnih komentarjev slekli in preoblekli v svoja mestna oblačila ter s še mokrimi lasmi zapustili kopališče in se vrnili k

svojim vsakdanjim opravkom, tako kot verjetno že leta in desetletja dolgo. Sonce se je spet naglo skrilo za oblake, med valovi, ki so se brez počitka zaganjali čez pomol, so plavale temne sence neba, stolp s skakalnicami, od koder danes nihče ni skočil, je v hipu izgubil poletno čarobnost, počitniško brezdelnost in sanjarije, namesto njih je splaval na površje vonj po zapuščenosti, postani morski travi, ki je v kupih ležala na produ, kar je zame tisti praznični dan, ki sem se ga odločil preživeti tiho, odelo v drugačno vzdušje, pomislil sem, ko sem vstal, blaten in premražen od mokrega peska in od morja, ki je pršelo čez pomol, pa še deževati je pričelo, še preden so se razgubili zadnji kopalci, pomislil sem torej, danes sem star petinštirideset let in ta dan si bom po nečem zapomnil. Videl sem velik tanker, pogreznjen v razburkano morje, ki je počasi plul iz zaliva, do večera bo že daleč na odprtem morju, sredi brezdanje ravnine, daleč od zadnjega domačega svetilnika, a ta ladja se bo nekoč zagotovo vrnila, sem prepričan. Rdeča toyota, s katero me je Gjini peljal v Clifden – takrat sem prvič videl kopališki stolp –, kamor sem bil namenjen za nekaj dni, da bi v miru dokončal rokopis, se je ves čas izgubljala na ozki in vijugasti cesti, ki se je vzpenjala in spuščala, obdana z nizkimi kamnitimi zidovi, skozi pusto, požgano in prazno connemarsko pokrajino. Trava je bila nizka in poležana, rumenkaste barve, drevesa, nekdaj bohotne zelene gozdove, ki so pokrivali velik del otoka, so posekali Angleži med stoletno okupacijo, je rekel Gjini, redke hiše ob prazni cesti, vse nizke in bele, ki raztresene ležijo po vetrovni deželi, so bile videti zapuščene, okna so bila zapahnjena s težkimi modrimi, zelenimi ali rdečimi lesenimi okvirji, za kamnitimi zidovi, ki so se vlekli kilometre in milje daleč po pokrajini, od morja in daleč čez gole griče, na katerih so ležali gosti in negibni beli oblaki, je počivala

samo še nema narava, tukaj ni nič, je rekel Gjini, ko sva se ustavila na razpotju popolnoma enakih cest, ozke table s puščicami so označevale poti v vse smeri, kamorkoli bi zavila, bi prišla v Clifden, toda katero cesto med povsem enakimi izbrati, namreč, lahko bi potovala po zaviti in ozki cesti, ki se počasi vije tik ob morju, dolžine te ceste ne more nihče izmeriti, je preklinjal Gjini, imela sva možnost zapeljati se po slabi in napol zapuščeni cesti čez kamnito pokrajino, kot bi potoval po luni, je spet zaklel Gjini, on pa bi rad našel novejšo, širšo in predvsem hitrejšo cesto, ker se nama mudi, je rekel, najprej v trdi, priučeni angleščini, ki se je je naučil ob prihodu v novo domovino, potem ko je živčno odgovoril na nekaj telefonskih klicev, žena, je samo rekel, torej, potem je preklinjal v enozložni, trdi in odrezavi albanščini. V Galway sem prišel pred enajstimi leti, ko sem se preselil, nisem znal niti besedice angleško, vsega, kar vem, sem se naučil tukaj, in vse, kar imam, sem ustvaril tukaj, to je nenavadna, lepa in v marsičem prekle- ta dežela, je rekel Gjini in naglo zavil v desno, kot bi se naposled odločil, čeprav ni bil niti malo prepričan, da je to prava cesta. Mudi se mi, je rekel, ob treh imam pomemben sestanek, tega ne smem zamuditi, danes se odloča o moji prihodnosti, razumeš, je rekel, danes se odloča o mojem življenju, je rekel in me pogledal v oči. Rdeča toyota je za hip sama in brez nadzora drvela med črnimi zidovi, poska- kovala čez globoke luknje, ki sta jih v grob asfalt izvrtala veter in nenehno deževje, ki je zdaj še ležalo skrito nekje v negibnih oblakih, ki so naju opazovali, ali pa tudi ne, z vrhov pustih, temnih gričev. Tukaj ne moreš napovedovati vremena, vedno je isto, nepredvidljivo, spremenljivo in po svoje enolično, brez snega, brez toplega sonca. Zato pa tukaj ljudje dneve in noči posedajo po temnih in umazanih